

יום הכיפורים – מקורות לשיחה

1. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז עמוד א

תניא, היה רבי בנאה אומר: כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, ואומר רפאות תהי לשרך, ואומר כי מצאי מצא חיים. וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות, שנאמר יערף כמטר לקחי, ואין עריפה אלא הריגה, שנאמר וערפו שם את העגלה בנחל.

2. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה י

כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם/וגרם/ רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא, לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה, אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם, ועוד צוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן, ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון, וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות.

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכיפורים סימן תרה, מנהג כפרות בערב יום כפור, ובו סעיף אחד. סעיף א

מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כיפורים לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, (א) יש למנוע המנהג.

4. ויקרא פרק טז

(ל) פִּיבִּיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְקֹוֹק תִּטְהָרוּ:

(לא) שִׁבֹּת שִׁבְתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם חֲקַת עוֹלָם:

5. ויקרא פרק כג

(כז) אַךְ בְּעֶשְׂרֵי הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מְקַרְא־קֹדֶשׁ יְהִי־לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וְהִקַּרְבְּתֶם אֶשָׁה לִיקְוֹק:

(כח) וְכָל־מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם:

6. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד א

דתניא: על מה תשובה מכפרת - על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, ועל מה תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר - על כריתות ועל מיתות בית דין, ועל לא תעשה גמור. אמר מר: לפי שנאמר בחורב ונקה, מנא לך? דתניא, רבי אלעזר אומר: אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה, ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר נקה. הא כיצד? מנקה הוא לשבין, ואינו מנקה לשאינן שבין.

שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר: שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד. עבר על עשה ושב - אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר שובו בנים שובבים. עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה, ויום הכיפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכיפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, אבל מי שיש חילול השם בידו - אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכיפורים לכפר, ולא ביסורין למרק. אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותן.

7. רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה א

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה

וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח

8. ספר חובות הלבבות שער ג - שער עבודת האלוקים פרק ח

מה שמורה, כי המעשים הנראים מן האדם נתונים ברשותו, והוא בוחר בהם בחפצו והם הווים ברצונו ובחירתו, וע"כ התחייב בגמול ובעונש על העבודה ועל העבירה, והוא מה שאמר הכתוב: ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, ואמר: ובחרת בחיים, ואמר: מיזכם היתה זאת,....

9. ההבדל בין סליחה, מחילה וכפרה

סליחה: הוויתור על העונש הוא התוצאה של תהליך התשובה. הרכיבים הקלאסיים של תשובה הם חשבון נפש, וידוי, ריצוי – במידת האפשר – של האדם שחטאנו נגדו וכוונה כנה לא לחזור על אותו המעשה. הדברים ידועים והם המזינים את רוב הטקסטים והטקסים של יום כיפור. בדרך אֶל הסליחה, אנחנו מתרכזים בעצמנו, מסתכלים פנימה כדי לבחון מה עשינו ואיפה טעינו ולוקחים אחריות אישית למעשינו. האחריות מקבלת ביטוי מילולי בוידויים הרבים של יום כיפור אבל היא חייבת גם לקבל ביטוי מעשי בתיקון הנזק שגרמנו.

שלב הסליחה, חשבון הנפש והאחריות האישית, בו אנחנו מתמקדים בעצמנו הוא מרכיב הכרחי בתהליך התשובה, הכרחי אך לא מספיק.

לכן, יש גם מרכיב **המחילה** בו אנחנו צריכים למקם את עצמנו בתוך החברה. בימינו השימוש הנפוץ ביותר במילה "מחילה" מתייחס לאדם שמוחל על כבודו, למשל, בעל משרה או מעמד שמוותר על המעמד המבדל ועל הכיבודים שהוא יכול להנות מהם לו רצה. כאן, אנחנו יוצאים מההתמקדות בעצמנו לעבר המקום שלנו בחברה. להגיע למחילה, אנחנו צריכים להעריך נכון את מקומנו בתוך המשפחה, הקהילה,

בשלב המחילה, המרוכז בעצמי כחלק ממערכת, אנחנו כבר לא ממוקדים בעצמנו בלבד אלא בתמונה הגדולה יותר, ושואפים למצוא את האיזון בין עצמנו והאחרים שאֵתם אנו חיים. המיקוד מתחיל בנו אך מופנה החוצה. גם מרכיב זה הכרחי בתהליך התשובה. הכרחי אך לא מספיק.

מסליחה ומחילה, אנחנו עוברים ל**כַּפָּרָה**. השורש כ-פ-ר מורה על כיסוי מגן, כמו הכפורת שכיסתה את ארון העדות במשכן או ציפוי הגופר שהגן על תיבת נח. כַּפָּרָה היא המאמץ לתקן את הקלקול בעולם שנגרם על ידי חטאותינו, מעבר לפיזיו הפשוט שהוא חלק מהתהליך המוביל לסליחה. בעצם אין סיבה לחשוב ש כַּפָּרָה כזאת אפשרית. ישנם דברים רבים שאם נעשו אי-אפשר לתקנם, אך התורה מלמדת שהכפרה אפשרית.

קראנו הבוקר על דרך הכפרה שהיתה נהוגה במשכן ובבית המקדש, על הקרבנות ושליחת שער לעזאזל שכפרו על חטאי העם ועל הטומאה שאלו גרמו למקום הקדוש. בתפילת מוסף נשמע על פרטי הטקס כפי שהיה נהוג בזמן בית שני. מכל הפולחן הזה רק הוידוי בפי הכהן מתקשר לדרך בה אנחנו מבינים את התשובה והטהרות של יום כיפור. איך הקרבנות והשעיר המשתלח כָּפְרוּ על חטאים אינני מבינה. בכל מקרה השאלה לא ממש נוגעת בנו בזמן הזה, כשאין לנו לא משכן ולא מקדש. איך נשיג כפרה בעולם ללא מקדש?

השאלה הזאת נשאלה כבר מיד אחרי החורבן. באבות דרבי נתן מסופר על רבן יוחנן בן זכאי שיצא לטייל באיזור ירושלים עם רבי יהושע. כשהם ראו את חורבות בית המקדש, רבי יהושע נזעק: "אוי לנו על זה שהוא חרב - מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל."

10. לסלוח זה אולי לנוע קדימה, ללכת הלאה", אומרת פדיה, "ומחילה זאת צורה של סליחה שלא נעה קדימה אלא מכילה, מלשון להכיל, וזה לפעמים קשה יותר."

"כפרה באה מהמילה כיסוי. מעשים שיותר קשה לסלוח עליהם דורשים כפרה, פעולה. אתה צריך לכסות את המעשה באיזושהי פעולה."